

SPECIFICITATEA CÂNTECULUI LIRIC DIN BIHOR

VASILE TODINCA*

SOME SPECIFIC CHARACTERISTICS OF THE LYRIC SONG IN BIHOR

Our work wants to analyse the poetry of the literary species and also the predilect lyrical themes. There are analysed literary species as: the pastel, the romance, the elegy, the ode, the satire, the epistle, the romance, the psalm, the sonnet, the rondel (rondeau), the gloss, the song, the doina, the riddles, the incantations, the witty couplet. We also analyse the predilect lyrical themes which depict love, nature, the woods, the moon, the lake, the stars, the passing of time, love and the longing using an entire arsenal of artistic images. Among all these themes, the yearning and love cannot be stopped.

Key words: literary species, lyrical song, lyrical themes, the longing, love.

În literatura de specialitate *genul liric* este definit drept ”opera în care, autorul își exprimă în mod direct stările sufletești gândurile, ideile și sentimentele cu ajutorul eului liric, adică vocea internă, care ilustrează în text gândurile, sentimentele, stările trăite de individ”¹. Prin intermediul *eului liric* este transmisă viziunea despre lume a poetului, care în *opera lirică* dă frâu liber subiectivității sale, exprimării directe a sinelui. Autorul prezintă în mod direct propriile gânduri, idei și sentimente cu ajutorul *eului liric*, care poate apărea în diferite ipostaze: de îndrăgostit, de revoltat (răzvrătit), de contemplator etc.

Prin intermediul *operei lirice* ideile, sentimentele și stările sufletești sunt exprimate direct prin diverse moduri. Astfel, avem de-a face cu *descrierea de tip subiectiv* (tablou), prin intermediul căreia se înfățișează, se zugrăvește, se construiește artistic imaginea (momentul panorama unui peisaj). Un alt mod de exprimare este *monologul* (confesiunea lirică) precum și *dialogul imaginar*, legătura cu Divinitatea sau persoana iubită sau elemente ale naturii. În cadrul *operei lirice eul* își face simțită prezența prin verbe la persoana I singular, pronume personale pers I singular, (eu, mine, mă, mie, îmi, mi); pronumele și adjectivele pronominale (al, ai, a, ale / meu, mea, mie, mele,). De asemenea, adresarea directă marcată prin persoana a II-a singular și plural, dativul etic dativul posesiv, substantive la vocativ, exprimări afective etc. *Expresivitatea*,

*Muzeul Țării Crișurilor, Oradea, etnografie@mtariicrisurilor.ro

¹ Gheorghe Vrabie, *Folclorul, obiect, principii, metodă, categorii*, Editura Academiei RSR, București, 1970, p. 374.

un alt mod de exprimare, este obținută printr-un limbaj sugestiv bogat în figuri de stil (epitete comparații, personificări, metafore hiperbole, antiteze enumeratii, repetiții inversiuni), imagini artistice, interogații, și exclamații retorice.

Între *Specii literare lirice* amintim: pastelul, idila, elegia, oda, satira, epistola, romanța, psalmul, sonetul, rondelul, glosa, cântecul, doina, ghicitorile, descântecele, strigăturile.

Temele lirice predilecte ipostaziază iubirea, natura, codru, luna, lacul, stelele trecerea timpului, dragostea și dorul folosindu-se un întreg arsenal de imagini artistice. Dintre toate aceste teme *dorul* și *dragostea* sunt cele mai frecvente, cele mai cântate, ele fiind elementele sufletești cele mai răscălitoare, impetuoase, care nu pot fi stăvilite. Așa cum relevă cercetătoare Delia Suiogan, „dragoste este dominată nu numai de *zâne benefice* ci și de *zâne malefice*, adică ea nu este numai o mireasmă ce provoacă curățenia sufletului, ci poate deveni o boală provocând trădări și suferințe, care pot fi vindecate numai prin vrăji, descântece pentru a scăpa de acțiunea magică a acestor zâne”².

“Dragostea îi foc și pară,
Te arde la inimioară.
Și n-o poate nime stânge,
Numa badea când te strange”

Dragostea, de cele mai multe ori, întâlnită în cântecele lirice, vine să influențeze natura, codrul, pădurea ca martori ai iubirilor, participând cum bine se exprima cunoscuta interpretă de folclor Florica Bradu, la acel “echilibru cosmic”.

“Codrule, eu te-aș ruga,
Să mă lași la umbra ta
Să mă iubesc cu mândra!
- Eu, voinice, te-aș lăsa
Da ți-i mândra tinere
Și-i face păcat cu ie.
Și mă tem că m-oi usca
Cucu n-are unde sta
Să cânte primăvara”³.

² Delia Suiogan, *Simbolica riturilor de trecere*, Editura Paideia, București, 2006, p. 132.

³ Florica Bradu, *Dor și Neuitare, poezii și obiceiuri din Crișana*, Editura Primus, Oradea, 2015, p.19.

O altă formă de manifestare a *dragostei*, găsită frecvent în *cântecul liric popular*, este ipostaziată în stadiul terminal, când *dorul* e alungat rămânând doar “mânia blestemului”, cum rezultă din versurile de mai jos.

“Cine-și calcă cuvântu’
Înghiți-l-ar pământu’
Tu te duci, bade, departe,
Să n-ai bine-n nicio parte,
Să te ție Dumnezeu,
Unde-o fi locu mai rău.
Oriunde-i umbla cu pasu
Să-ți pară că-mi auzi glasu”⁴.

Frecvența *dorului* în cântecul liric reprezintă trăirile individuale, relațiile cu semenii și comunitatea în ansamblul ei. Cuvântul *dor* denumește o ipostază superioară a iubirii, adică sublinierea acesteia în forme pur spirituale, deasupra impresiilor senzoriale momentane. *Dorul* poartă încărcătura duioseniei, a iubirii pure, adevărate. Îl găsim adesea personificat : *dorul* călător, *dorul* umblă prin grădină, de multe ori *dorul* se poate vinde etc.,. Cu siguranță cel mai des în cântecul liric găsim *dorul* ca simbol al purificării.

“Bădiță dă doru tău
Mă topesc ca inu-n tău,
Badea mne dă jelea ta
Mă topesc ca cânepa”⁵.

* *

*

Suflă vântu, iarba pică
Doru mândrii rău mă strică,
Suflă vântu, iarba crește
Doru mândrii mă topește.
Doru-le, ce ți-am făcut
Dă te porți așa urât?
Dorule, ce ți-am stricat
Dă mă porți noaptea prin sat?

⁴ *Ibidem*, p. 21.

⁵ Ion Bradu, *Din folclorul obiceiurilor bihorene*, Oradea 1970, p.128.

Dorule, ce-mi bagi dă vină
Dă mă porți noaptea prin tină?”⁶

Momentele *despărțirii* provoacă clipe dureroase și astfel apare dorința transformării într-un lucru sau altul pentru a fi mai aproape unul de celălalt. Această situație face ca *dorul* să fie lăuntric, un adevărat balsam, care contribuie la menținerea relației și a armoniei dintre amorezi.

“Fă-mă pană-n pălărie,
Ca umbră să-ți țin eu ție,
De ți-ar fi așa rușine,
Fă-mă brâu pe lângă tine.
De ți-ar părea brâul greu,
Fă-mă lumină de său
Și mă pune-n sânul tău.
Că eu unde-i însera,
Calea ți-o voi lumina....
Oamenii de-or întreba
Ce lumină îi asta,
Atunci tu li-i cuvânta:
Asta-i lumină de său,
Dragoste din satul meu.
Fă-mă, Doamne-un inelaș,
La badea pe degețaș.
Când o mere să să culce,
Cu mine să-și facă cruce”⁷.

De mai multe ori în cântecul liric *dorul* apare în tandem cu *jalea*, alternând în maniera unor sinonime:

„Nu da, Doamne, nimănu,
Ca mie și cucului,
Cucului i-ai dat codru,
Mie jalea și doru”

⁶ *Ibidem*, p. 110

⁷ Florica Bradu, *op. cit.*, p. 23-24.

„Și m-ajunji-on dor de-acasă
Dă copii și dă nevestă
Și m-ajunji un dor și-o jele
Dă copii și dă muiere”.

„ Nu știu, câmpu-i tot bujor
Sau bădița cu mult dor;
Nu știu câmpu-i ochișele
Sau mândra cu mare jele”⁸

Chiar dacă codrul și pădurea sunt considerate locuri malefice, populate de ființe hidoase (Fata sălbatică sau Muma Pădurii etc.) și unde sunt expediate prin descântece bolile și spiritele rele, în *cântecele lirice*, pădurea este locul iubirii și confidentul dragostei. Mai mult pădurea și codrul reprezintă spațiul ocrotitor al *dorului și dragostei* prin tănuirea și ascunderea în desișul lor, a iubiților. Pădurea și codrul sunt case ale *dorului*.

„Pădure, dragă pădure
Nu mă mai spune la lume,
C-am vărat o vară-n tine
Cu mândruța lângă mine
Lasă-mă, spuie frunza
Că ea mi-o țanut umbra!”⁹

Din cele arătate putem concluziona alături de cercetătoarea Delia Suiogan că „*Dorul românesc* este o emblemă a omenescului, are o dublă semnificație: dorul-dorintă, specific adolescenței, dorul-aspirație specific vârstei maturității. În ambele ipostaze *durerea* este prezentă, ca principala formă de inițiere în marile taine ale dorului”¹⁰.

Așa cum arată cercetătorii folclorului, *cântecul liric* nu a păstrat în repertoriul său descrierea satului patriarhal, ci doar perioada cuprinsă între epoca de destrămare a feudalismului și zilele noastre¹¹. Temele abordate

⁸ Ovidiu Bârlea, *Folclorul românesc, vol II*, Editura Minerva, 1983, p. 193-194.

⁹ Gavriș Vasile, 74 ani, Sohodol.

¹⁰ Delia Suiogan, *op. cit.*, p.186..

¹¹ Mihai Pop, Pavel Ruxândoiu, *Folclor literar românesc*, Editura didactică și pedagogică, 1978, București, p. 353.

erau legate, așa cum de altfel am și arătat mai sus, de dragoste, înstrăinare, de ocupațiile tradiționale (ciobănia, aratul, semănatul), conservând motive și imagini din vechi obiceiuri, ritualuri și credințe. Ca atare, *cântecul liric*, reprezintă mentalul colectiv, gândurile și năzuințele poporului, trăirile omului simplu în cele mai variate deveniri pornind de la un concretism aproape sec (confesiunea directă în care subiectul este legat de realitatea înconjurătoare), până la generalizarea lirică de mare profunzime în care concretul se dispersează sau capătă valoare de simbol¹².

În rândul cercetătorilor au existat încercări de definire și delimitare a *speciilor liricii populare*, dar acestea s-au izbit de cele mai multe ori de diversitatea repertoriului și de ambiguitatea criteriilor. Astfel de la Vasile Alecsandri până în zilele noastre există o diversitate de delimitări a *cântecelor lirice*, o diversitate de criterii în abordarea acestei problemaici. Vasile Alecsandri, spre exemplu, împărțea *cântecele lirice* în *doine* și *hore* fără a arăta diferența dintre ele, G.Dem.Teodorescu așează *doinele* în rândul cântecelor de dor și arată că sunt inspirate de înstrăinare, părăsire și suferințe morale, Tiberiu Brediceanu susține că *doina* trebuie să stea alături de cântec și strigături¹³. B.P. Hașdeu și B.Șt. Delavrancea au avut încercări remarcabile în privința definirii *doinei* ca specie a literaturii populare. Astfel B.P. Hașdeu “considera *doina* un simțământ de tristețe și bucurie, amor și ură, entuziasm și disperare, pace și război, dar întotdeauna avînd în ea o notă de dor, de dorință, de așteptare”¹⁴.

O minunată caracteristică a *doinei* e dată de Alecu Russo în cântul 50 al poemului “Cîntarea României”, dovedind o largă înțelegere a liricii populare: “Doina și iar doina! Cîntecul meu e vers de moarte a poporului la șezătoarea priveghiului... pămîntul e de lipsă... și aerul îl îneaca... văzut-am flăcării scuturîndu-șe pletele... și fruntea lor a se încreți fără de vreme”¹⁵. După alți cercetători contemporani “Realitatea complexă a poeziei lirice populare tradiționale nu ne îngăduie să delimităm *doina*, *horea* și *cântecul* ca specii literare deosebite”¹⁶. Și filosoful Lucian Blaga, vorbea despre *doină* ca o relație dintre muzică și un anume peisaj în definirea orizontului înalt, ritmic și indefinite alcătuit din deal și vale “o doină spunea filosoful...cântată de o țărancă sau de o băciță, cu sentimentul precis și economic al cântecului, și cu

¹² *Ibidem*. p. 354.

¹³ *Ibidem*, p. 358.

¹⁴ B.P. Hașdeu, *Studii de folclor*, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1979, p. 143.

¹⁵ Al. Russo, *Cîntarea României*, Editura Corint, 2002.

¹⁶ *Ibidem*, p. 359.

glasul expresie a sângelui, care zeci de ani a urcat munții și a cutreierat văile sub îndemnul și porunca unui destin, evocă un orizont specific ¹⁷.

Între speciile liricii populare *doina* este una din cele mai desăvârșite, ea exprimând profunde sentimente de dor, de jale, de dragoste, de revoltă etc. Ea dezvăluie lumea interioară, complexă a omului, trăirile și dispozițiile sale. Din punct de vedere muzical *doina* este un cântec cu multiple funcții și, fiind bazată pe improvizație, dispune de numeroase și nepuizabile ornamente melodice. Ca specie literară, *doina* a fost preluată în poezia cultă. A fost cercetată așa cum am arătat de V. Alecsandri, A. Russo, C. Negruzzi, M. Eminescu, B.P. Hașdeu, B. Bartok, C. Brăiloiu, inspirând pe mulți poeți consacrați.

Din timpuri imemorabile strămoșii noștri și-au măsurat timpul cu *doina*, astfel, de le-a fost rău, și-au doinit durerea, suferința, jalea, dorul și tristețea; de le-a fost bine, prin *doina* și-au cântat bucuria împlinirilor și a speranțelor:

Doină, doină, cântec dulce,
Când te-aud, nu m-aș mai duce...

Originea și vechimea *doinei*, de astfel, ca și etimologia acestui cuvânt, nu sunt cunoscute, ele fiind acoperite de vălul misterului. În acest sens există numeroase ipoteze care, până în prezent, nu au fost confirmate.

Prima atestare a *doinei* o găsim în Descrierea Moldovei a lui Dimitrie Cantemir. Acesta admite că dacii ar fi numit pe Marte sau pe Bellona prin cuvântul *doina*¹⁸, iar moldovenii încep toate cântecele, inclusiv cele în care se cânta fapte războinice, tot prin *doină*¹⁹. Rezultă că invocarea *doinei* servea ca formula introductivă a cântecelor cu caracter războinic, agresiv precumși ca un fel de refren în celelalte cântece moldovenești²⁰. De remarcat că Dimitrie Cantemir admite această origine, fiindcă *doina* ca și *hora* este un adevărat simbol și temelie muzicală, coregrafică, poetică a culturii noastre naționale. Creatorii și interpreții tezaurului folcloric românesc, rămași pentru totdeauna anonimi, și-au pus în *doină* tânguirea sufletului cuprins de dor, durere, tristețe, amărăciunea, credința în dreptate, focul dragostei, meditațiile despre sensul a tot ce ne înconjoară. Dimitrie Cantemir este primul cărturar care s-a încumetat

¹⁷ Lucian Blaga, *Trilogia culturii*, Editura Minerva, București, 1985, p. 191.

¹⁸ Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Editura Litera Internațional, București Chișinău, 2001, p. 187

¹⁹ *Ibidem*, p. 188.

²⁰ Ovidiu Bârlea *op. cit.*, p. 169.

să explice geneza termenului *doină*. Cercetătorii români și străini au constatat că existența termenului *doine dacice* se va extinde pîna în sfera muzicală a folclorului românesc, mai mult, că din motivul său este posibil să se compună și recompună variantele pentru “joc”, ceea ce ne poate conduce la concluzia că aceste melodii doinite (fara cuvinte), care se află la geneza *doinei*, erau dansate.

Asupra cercetării *doinei* s-au oprit în lucrările lor nume de rezonanță ale folclorului românesc contemporan : Ovidiu Bârlea, Dumitru Pop, Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, Constantin Brăiloiu, Emilia Comișel, Al. I. Amzulescu, Tiberiu Brediceanu, etc.,care îi dedică spații largi privind conotațiile și denotațiile acesteia. Din cercetările întreprinse rezultă că *doina* are un caracter unitar, fiind răspândită pe întreg teritoriul nostru folcloric. Ea a continuat să fie singura melodie lirică în Țara Oașului și mai înainte probabil, și în Maramureș, astăzi fiind răspândită în Moldova, Dobrogea, Muntenia, Oltenia, nordul și nord estul Transilvaniei sub denumiri precum :cântec lung, prelung, de coastă, de frunză etc²¹.

Preotul Vasile Sala, un adevărat împătimit al folclorului, ne-a lăsat în broșurile publicate o salbă de *doine* din jurul Vașcăului, doine ce relevă atmosfera satului și a îndrăgostiților de odinioară.

“Du-mă Doamne-n sat cu soare
C-am o mândră ca o floare,
La murguț îi dă ovăs
Mie gură și scoverzi.
La murguț grajd măturat
Mie pătuț împănat²²

O specie aparte a genului liric o reprezintă *cântecul satiric de critică și ironie*. Acesta vizează deopotrivă tot ceea ce contravenea idealurilor de bine, frumos și adevăr ale sătenilor. Astfel sunt ironizate : lenea, urâtul, băutura fără măsură etc.

„Măi muiere, măi muiere,
Las-o dracului ședere.
Că cânepa-n holdă piere.

²¹ Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *op.cit.* p. 381.

²² Vasile Sala, *Strigături bătrânești*, Editura noastră, București, 1938, p. 58.

Las-o dracului bărbate.
S-o lege la tine-n spate.

Măi bărbate, măi bărbate,
Vrutu-ț-o Dumnezu frate
Când cânepa o semănași,
În grea boală mă băgași.

Că de-ai fi bărbat cu milă
Mi-ai duce-o și la topilă
De ai fi om cu credință
Duce-o ai și la meliță.

De țesut oi țese eu,
Cum o ajuta Dumnezeu,
C-am fost muere dalbuță
La birău chiar și drăgută”²³

“Am un bade mândru tare
Ca fundu dă la căldare
Și mă tem c-o albi
Odată cu biboli”²⁴.

“Tăt cu ochii la oglindă
Și gunoiu până-n grindă.
Las la dracu oglinda
Și apucă mătura “²⁵.

“Are badea doi viței
Și le-o pus numele boi,
Pă unul cheamă Daru
Nu poati clăti caru
Pă unu-l cheamă Bimboc
Nu-l poati clăti din loc”²⁶.

²³ Vasile Sala, *op. cit.*, p. 14-15.

²⁴ Herman Mărioara, 37 ani, Căbești

²⁵ Bondar Ana, 67 ani, Holod

²⁶ Raveica Ștefănică, 72 ani Uileacu de Beiuș

“Mulțămăscu-ți ție soacră.
Că mi-ai dat fată cu vacă,
Vaca-o scol cu părânjili
Fata o umpli lindinili,
Pe vacă o mâncă câinii,
Pe fată o mâncă păduchii,
Acum nici vacă nici fată
Ieie-mi-le dracu soacră”²⁷

“Luni tăta zăua băui
Până furca o pierdui
Când fu marți dimineața
Mă iau prin sat-a-ntreba
N-ai văzut, tu, furca me?
Ba, io zo că o-am văzut
Împroptită lângă birt.
Io m-aș duce după ie
Da’ iară mă iau a be”²⁸.

“Amărātu-s n-am muiere
Ibovnica multe-mi cere.
Cere.mi cisme și papuci
Mâncă vca de la prunci.

Cere-mi vin și cere-mi bere,
Mâncă cinstea casei mele,
Cere-mi cercei și cojoc
Și mălaiul cel din foc.

Duce-mi norocașu tăt
De ascult precum ea cere
Io rămân fără avere.
Dacă fac ce spune ea
Vai și amar de viața mea”²⁹.

²⁷ Toda Ileana, 84 ani Hinchiriș

²⁸ Ion Bradu, *op.cit.*, p. 130.

²⁹ Vasile Sala, *op. cit.*, p.4..

O altă specie a liricii populare aflată la granița dintre lirica rituală și cea profană este legată de *cântecele de leagăn*, care au un scop bine determinat, liniștirea și adormirea copilului. În acelaș timp ele sunt legate de circumstanțe precise ale vieții de familie. *Cântecele de leagăn* au un aspect de incantație exprimând dragostea pentru copii, dorința de a le asigura o copilărie liniștită și o viață fericită și desigur un destin în viață.

“Frunză verde solz de pește
De te-ar putea maica crește
Liu. Liu, liu, nani nani
Liu, liu, liu puiu mami
Liu,liu,liu, puișoru
Doară-I crește mai ușoru
Să te văd umblând prin casă,
Să șezi cu mama la masă
Să faci mami trebușoară
Care ți-a fi mai ușoară
S-aduci mami surceluță
Apușoară cu-o cofiță
Să te văd umblând la școală,
Să-mi fii de-ajutor la boală.
Liu,liu,liu puiu mami,
Să te vadă mama mari,
Să te văd în camp lucrând
Și cu fete mari giucând,
Sara cu feciori umblând,
Logodnică alegând.
Săte ieie la cătane,
Să mănânci prifont cu carne
Și-apoi, mamă să te-nsori,
Să fii mami de –ajutor”³⁰.

Strigăturile reprezintă o specie de referință a licricului popular. Acest tip de creație poartă denumirea de descântec (a nu se confunda descântecul magic) chiuitură sau iuitură. *Strigăturile* au fost analizate de către cercetătorii

³⁰ *Doine, cântece și strigături*, București, ESPLA, 1955, p.36-37.

folcloristici ca un subcapitol al liricii populare³¹. Ele sunt, de obicei, apanajul sexului masculin în timpul jocului de duminică, de la sărbători sau la jocul din timpul nunților, șezătorilor sau clăcilor. Femeile descântă la nuntă în grupuri, aparținând cetei mirelui și ale miresei, constituite spontan în unele momente ale nunții tradiționale și sporadic la șezătorile de fete.

Strigătura (descântecul) are o formă simplă și concisă, cel mai adesea alcătuită din patru versuri și se declamă pe ritmul melodiei de joc. Adesea se încheie cu iuitura în special în cadrul nunții: iu, iu, iu, iu, iu, iu! Strigătura tonifică atmosfera din timpul dansului.

Cât privește tematica aceasta este diversă, laudativă când e vorba de femeia iubită, satirică și nu fără umor când vizează unele tare morale ale semenilor, adesea cu aluzii erotice.

„Cât îi omu dă bătrân
Tot ar mânca măr din sân
Cât îi omu alb la plete
Tot îi placi a pișca feti”³².

Vehemența satirei ține de o mentalitate arhaică, greu de perceput de către gustul citadin contemporan.

„Mândră cu bărbat urât
Pune-i funia la gât
Și dute cu el la târg
Dar nu-i pune prețul mare
Ca să-l poți vinde pă cale”.

„Asta-i nana cea de ieri
Cu ochii cei dă piperi
Asta-i nana cea de-aseară
Cu ochii cei dă săcară”³³.

Fata pretențioasă, în special a unor notabilități ale satului, este puternic persiflată în strigături de genul:

³¹ Ovidiu Bârlea, *op.cit.*, p. 270.

³² Dumitru Pop (coordonator), *Folclor românesc din Crișana și Banat de la începutul secolului XX*, Editura Umbria, Baia Mare, 1998, p. 63.

³³ *Doine, cântece și strigături*, București, ESPLA, 1955, p. 52-53.

„Asta-i fată de birău
Cu poale de lipideu
C-on dărab de sac în cap
Și gândești că-i bumbac”

„Joacă, mă, pe pititeaua,
Că ți-o da măsă purceaua;
Joacă, mă, pă ciotu-botu,
Că vine măsă cu zlotu”³⁴.

„Hai fată fără noroc
Hai cu mine să te joc,
Ba! Ba! Ba! Nu mă juca
Ma-i bine m-ai îngropa

Că pă mine ma-ngropat
Când mama m-o măritat
La ocolul păviștios
Sărăcie de prisos”³⁵.

O specie mai deosebită a *genului liric*, de altfel foarte greu de încadrat după unii specialiști ai domeniului, dar după alții face parte din acest areal al genului, o reprezintă *descânțele de leac*³⁶. Aceste *descânțele*, sau *rugăciuni populare*, cum mai sunt denumite³⁷, care însoțesc un anume ritual practicat de vrăjitoare, au o vechime de veacuri. Primele creații de acest fel datează de la sfârșitul secolului al XVI-lea în folclorul românesc. În numeroase comunități sătești din județul Bihor au viețuit vrăjitori, care erau vizitați de oamnei nu numai din județ ci și din alte părți, din alte județe.

Trebuie amintit că și *plantele medicinale*, folosite în satele bihorene din moși strămoși cu rezultate remarcabile, pentru însănătoșirea organismului, reprezentau alături de descânțele, o alternativă a însănătoșirii umane. În alungarea, însă, a demonilor, a forțelor malefice, unor boli se recurgea adesea la descântec - poezie însoțită de gesturi și diverse obiecte simbolice care se

³⁴ Ion Bradu, *Alină-te dor alină*, Oradea 1968, p. 377.

³⁵ Vasile Sala, *op. cit.*, p. 42.

³⁶ Ovidiu Bârlea, *op. cit.*, p. 39.

³⁷ *Ibidem.*, p.13.

rostea cu credința în puterea tămăduitoare a cuvântului. Descântecele făcute de vrăjitoare erau felurite : pentru boli, de măritat, de înturnat soțul infidel, pentru prosperitatea casei și familiei. *Descântecul propriu-zis* era precedat de pregătirea obiectelor celor necesare, apoi se spunea rugăciunea „Tatăl nostru”. Incantația se deschidea invariabil cu invocarea Maicii Sfinte, cuvântul aparținând descântătoarei, iar leacul entității divine. La practica, descântecului apelau și unele fete pentru a le veni iubiții înapoi sau pețitorii³⁸.

Descântec de adus fetei iubitul

„Eu scutur pomu ca vântu,
 Vântu scutură pământu,
 Pământu scutură racu,
 Racu scutură pe dracu.
 Pă Tartorul cel mai mare,
 Dintre toți dracii cei mari
 Ieșiți hervejule ce ieșiți,
 Ieșiți de unde locuiți,
 Străgă pe toți dracii tăi,
 Mari și mititei,
 Mulți ca frunza,
 Iuți ca spuza.
 Și te du și tu cu ei,
 Și bine sama să iei,
 Pă Ion cel rătăcit,
 Al Ilenei Iubit.
 Dă li-i afla pă prag,
 Da-țã-l păstã prag,
 Da li-i afla pă scaun,
 Da- țã-l păstã scaun,
 Dă li-i afla pă pat,
 Da-ți-l păstã pat,
 Dă li-i afla la masă,
 Cu altă iubită mai frumoasă.
 Zvârlitî lingura,
 Sfârmați strachina,

³⁸ Aurel Chiriac (coordonator), *Monografia comunei Țețchea*, Editura Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, 2016, p.246.

Și-i pară iubita lui,
Berlită, zvârlită,
Ca o babă scofărcită.
N-o lăsați să steie în loc,
Cum nu stă păru pă foc.
Dați-i fiori pă subsuori,
Șoarici pân cioarici,
Furnici pă-n opinci,
Cum ardi para focului
În gura cuptorului
Asa să-i ardă a lui inimă
După Ileana”³⁹.

În satele Bihorului mai cunoscute erau descântecele, „dă diochi”, „dă spărietură”, „dă soare săc” și „dă plâns rău”, destinate maturilor și copiilor.

Descântec de deochi

Într-o ulcică se pune de trei ori apă neîncepută din 3, 5, 7, 9 izvoară sau fântâni, după care, se stinge 9 cărbuni, apoi cu un cuțit se face cruce în apă de 3 ori în prezența bolnavului. Se rostea rugăciunea și descântecul, după care se suflă de 3 ori peste vasul cu apă și se dă de trei ori să bea bolnavului. Cu degetul arătător se ia apă din vas și se face cruce pe față, bărbie, obraji, piept și în palme la bolnav :

„Doamne, Maică Sfântă,
Io mă rog ție
Tu mi-ajută mie
Pă gându ce gândesc
Într-un ceas bun și-ntâlnesc!
Dă l-o diochêt
Bărbat curat, necurat
Muiere curată, necurată!
Prunc, fecior ori fată
Crepe-i coapsele
Pici-i păru ca fuioru
Prun cu (numele) și trăiască

³⁹ Inf. Manea Flore, 76 de ani, Bratca, județul Bihor.

Mândru și curat
 Cum Dumnezo l-o dat
 Și Maica Sfântă l-o lăsat!”⁴⁰

În alte situații se suflă de trei ori, în cruce, peste apa în care au fost stinși 7 sau 9 cărbuni. Dacă aceștia sfârâiau și cădeau la fund, era semn de deochi, iar descântătoarea continua:

„Și te du în codrii pustii
 Indi fată coadă nu-mpletește,
 Vacă neagră nu răgește,
 Om pă Dumnezo nu pomenește!”

Acum se taie apa, în cruce, cu vârful unui cuțit; se unge bolnavul pe frunte, pe burtă și pe umeri, după care i se dă să bea de trei ori câte puțin, iar cu restul apei se spală pe față, zicând:

„Diochiu piară
 Cum pierе roua dă soare
 Și pruncu nostru să rămână
 Curat și luminat
 Amin!”

Aceste orații, *descânțete*, însoțite de un anumit ritual, aveau pe de o parte rolul de a face și desface anumite vrăji, iar pe de alta de a vindeca anumite boli la om și la animale. Descântau cu precădere femeile, dar pe alocuri erau și bărbați antrenați în această activitate. Femeile bătrâne erau mai renumite, mai cu seamă că ele dețineau un repertoriu mai întins, împreună cu un complex de practici și ritualuri mai diversificat.

În concluzie, *genul liric*, exprimă în mod direct sentimentele, trăirile atitudinea și viziunea individului prin intermediul figurilor de stil și al imaginilor artistice.

Ca tematică, am putut constata că textele *genului liric* exprimă sentimente profunde de *dor*; dorul fiind inseparabil de *doină*, de tristețe și uneori mânie provocată de nenoroc, de soartă, de înfrățire cu natura, unele texte explică și originea și funcția cântecului. Scăparea de necaz, de primejdii

⁴⁰ Aurel Chiriac (coordonator), *op.cit*, p.247.

pentru omul satului românesc se făcea horind, doinind:

“Cine-o zâs întâi doina,
Arsă i-o fost inima
Că horile-s stâmpărări,
La omu cu supărări”.

Cântecul i-a alinat suferința, din sufletul țăranului, așa ca rugăciunea. Astăzi, mai mult ca oricând, *lirica populară* este într-un proces viu de transformare, în funcție de noile condiții, de noile raportări ale omului la realitatea, la lume, la noile valori morale și estetice. Bine ar fi ca aceste creații să fie dominate de harul frumosului, de înțelepciune, de puterea creatorilor de a pătrunde în tainele adânci ale lumii pe care să le exprime cu simțire, bazându-se pe vechile tipare, pe cântecul produs de țăranul roman în lunga și istovitoare lui istorie.